

Kristinuskoon viittaaminen eduskunnan täysistuntopuheenvuoroissa 1999–2019

JOHDANTO

Tässä artikkelissa tutkin kristinuskoon ja kristillisiin yhteisöihin liittyvää puhetta eduskunnan täysistuntokeskusteluissa viisi viimeisintä kokonaista eduskuntakautta sisältävällä ajanjaksolla 1999–2019. Tarkastelen tapoja, joilla eri puolueiden edustajat viittaavat kristillisiin käsitteisiin. Kysyn, miten eri eduskuntapuolueiden edustajat asemoivat itseään ja puoluettaan suhteessa kristinuskoon, ja millä tavoin he rakentavat näkemystään yhteiskunnasta suhteessa kristinuskoon. Tämä auttaa ymmärtämään laajemmin sitä, miten Suomen ylintä poliittista valtaa käyttävässä instituutiossa käsitellään kristinuskoa, jota pidetään suomalaisessa yhteiskunnassa aineellisesti ja myös mielikuvien tasolla hallitsevassa asemassa olevana uskonnollisuuden muotona.¹ Yleensä ajatellaan, että suomalaisuuden idea kytkeytyy vahvasti kristinuskoon, varsinkin evankelis-luterilaisuuteen.² Tässä tutkimuksessa selvitän,

miten eduskuntapuolueet nykyään eroavat toisistaan tämän kytkennän tuottamisen, muokkaamisen tai kyseenalaistamisen suhteen.

Keskustelen sisällönanalyysin avulla saamistani tuloksista vertaamalla niitä uskontotieteen, uskontososiologian ja politiikantutkimusten aiemmin esittämiin tuloksiin. Artikkelin ydinkontribuutiona väitän, että eduskunnan kristinuskoon viittaavia keskusteluita on hyödyllistä jäsentää pyhiä järjestyksiä koskevan

1 Tarkoitan aineellisesti parhaalla asemalla sitä, että kristillisillä yhteisöillä on paitsi eniten kannattajia, myös parhaat toimintaresurssit, tärkeimpänä luterilaisen ja ortodoksisen kirkon valtiolliseen verojärjestelmään integroidut kirkollisverot.

2 Ks. Tervonen 2014, 143; Anttonen 2010, 156; Hjelm 2014.

teorian kautta. Näkemykseni taustalla on erityisesti uskontotieteilijä William E. Padenin durkheimilais-bergeriläinen teoria pyhästä järjestyksestä (sacred order), jota olen täydentänyt konfliktinäkökulmalla. Tässä yhteydessä määritän pyhän antropologis-sosiologisesti, kokonaan ihmisyhteisön tekemien jäsenysten ja erilleen asettamisen kautta, en siis esimerkiksi uskonnollisen kokemuksen tai ylikulttuurisen olemuksen kautta.³

Padenin näkemyksen mukaan ihmisyyhteisöt suojelevat oman maailmansa järjestyttä ja eheyttä kaaosta ja systeemiä loukkauksia vastaan. Tässä yhteisön pyhässä järjestyksessä lähtökohtana on näkemys maailmasta, jossa asiat ovat oikeilla paikoillaan: maailma on eettisesti, ontologisesti ja esteettisesti oikeanlainen. Pyhä järjestys on siis kokonaisvaltainen maailmaa koskeva deskriptiivisten ja normatiivisten käsitysten nippu, jota pidetään oikeana ja loukkaamattomana. Erityisen suuren roolin siinä saavat ihmiset, mutta usein myös ylinhimilliset toimijat.⁴

Pidän tärkeänä korostaa, että uskonto ei ole välttämätön pyhän järjestyksen elementti. Tämä yhteisöä ja maailmaa koskeva näkemys voi koostua millaisista sisällöistä tahansa. Uskonnollisesti legitimoidut pyhät järjestykset ovat tosin Padenin mukaan yleisiä. Hänen omia esimerkkejään ovat *dharma*, intialainen kokonaisvaltainen käsitys maailmankaikkeudesta, sekä islamilainen käsite *sharia*, jonka kääntäminen suoraviivaisesti ”laiksi” saattaa hämärtää siihen yhdistettyjen periaatteiden kosmista mittakaavaa.⁵ Itse olen aikaisemmin esittänyt, että länsimaisessa keskustelussa ihmisoikeudet saavat usein pyhän järjestyksen aseman.⁶ Oleellista on, että pyhää järjestystä pidetään oikeana ja tärkeänä, sen normittama maailmankuva on varsin kokonaisvaltainen, ja sen mukaista käsitystä uhmaavat puheet ja teot nähdään herkästi loukkaavina, anti-systeemisinä tai vaarallisina.

Tässä teoriassa erilleen asetettua ja pyhää on siis juuri järjestys ja todellisuuden muoto itsessään, ja pyhää loukkaavaa tai profaania on epäjärjestys ja systeemisistä normeista poikkeaminen.

Sekä Émile Durkheimin⁷ että Peter Bergerin⁸ kirjoituksissa painottuu konsensusnäkökulma. Heidän vaikutuksensa Padenin teoretisointiin on tässä suhteessa selkeä. Hieman kärjistäen voidaan sanoa, että kaikki kolme kirjoittavat melko suuren koheesion yhteisöistä, jotka toimivat yhteisten arvojen ja näkemysten ympärillä. Paden ei esimerkiksi suoraan käsittele varsin yleistä tilannetta, jossa samassa yhteiskunnassa asuu ihmisiä, joiden näkemykset pyhästä järjestyksestä ovat erilaisia. Korjausliikkeenä tälle puutteelle olenkin päätynyt puhumaan pyhistä järjestyksistä yhteiskuntaa ja todellisuutta koskevinä näkemysinä, jotka ovat usein konfliktissa esimerkiksi politiikassa.⁹ Pyhä järjestys ei myöskään ole sama asia kuin bergeriläinen sosiaalinen todellisuus. Bergerin termistöä Padeniin yhdistäen pyhä järjestys on erilleen asetettu sosiaalinen todellisuus, joka tarkoittaa erityisen oikeaa ja hyvää sosiaalista todellisuutta.

MENETELMÄT JA AINEISTO

Yhdistän artikkelissa määrällistä ja laadullista sisällönanalyysiä. Tarkoitin sisällönanalyysillä tekstimuotoisen materiaalin sisällön tyyppitelystä etukäteen valitun kriteeristön perusteella. Tämä mahdollistaa aineiston uudelleenjärjestämisen tutkimuksen kannalta relevantilla tavalla, jossa yhdistyy havaintojen määrällinen laskeminen ja laadullinen tulkinta aikaisempien tieteellisten keskusteluiden ja löydösten valossa. Tämän artikkelin kohdalla olen toteuttanut sisällönanalyysin aineistolähtöisesti ja tyyppiteltyt täysistuntopuheenvuorot niiden kontekstuaalisen sävyn perusteella (ks. alla). Tässä on kyse laadullisesta tulkinnasta. Määrällisen analyysin näkökulmasta oleellisena ana-

lyysiyksikkönä olen käyttänyt kansanedustajan yksittäistä puheenvuoroa, ja artikkelissa esitetyt laskelmat pohjautuvat niihin.¹⁰

Keräsin aineiston eduskunnan verkkosivuilta¹¹ käyttäen kristinuskoon liittyvää hakusanapatteria (jeesu*, raamat*, jumal*, kristin*). Rajasin asiakirjatyyppiin niihin täysistuntojen pöytäkirjoihin, jotka on tuotettu aikavälillä 15.4.1999 – 22.4.2019. Tarkistin jokaisen osuman manuaalisesti. Tämä oli välttämätöntä, koska valittu hakusanapatteri tuottaa runsaasti aiheeseen liittymättömiä osumia (esimerkiksi hakusana ”raamat*” tuottaa osuman sanasta ”vuokraamat”). Koska käytin sisällönanalyysin analyysiyksikkönä puheenvuoroa, minun oli vielä hakujen päätteeksi tarkistettava, että jokainen puheenvuoro esiintyy aineistossa vain kerran. Nämä ratkaisut tekivät aineiston keruun melko hitaaksi. Toisaalta manuaalinen aineistonkeruu mahdollistaa erityisen tarkkuuden ja herkkyuden laadullisesti kiinnostaville havainnoille, joten se puolustaa paikkaansa pidemmälle automatisoitujen digitaalisten ihmistieteiden aineistonkeruumenetelmien suosion kasvaessa.¹²

Artikkelin pohjatyönä olen laatinut katsauksia eduskunta-aineistoihin myös muilla hakusanoilla, ja niiden perusteella vaikutelma on, että eduskunnan uskontopuhe painottuu kokonaisuudessaan voimakkaasti kristinuskoon. Viittaukset Suomessa toiseksi keskustelluimpaan ”maailmanuskontoon” eli islamiin ovat eduskunnassa vähäisiä. Jopa islamvastaisiksi profiloituneiden edustajien viestintä islamista tapahtuu pääsääntöisesti täysistuntojen ulkopuolella, mikä toki liittyy osaltaan eduskuntakeskusteluiden painottumiseen lainsäädännöllisiin aiheisiin. Tässä suhteessa eduskunta poikkeaa esimerkiksi *Hel-singin Sanomista*, jonka sisällössä erottuu selvä uskonnollisen diversiteetin kasvu käytettyjen sanojen näkökulmasta ja erityisesti islamin

käsittelyn nousu 1990-luvun puolivälistä alkaen. Eduskunnassa uskontopuheen monimuotoistuminen on ollut siis hitaampaa.¹³ Koska painotus kristillisenä pidettyyn termistöön on täysistuntokeskusteluiden uskontosisällöissä niin voimakas, suuntasin tutkimusasetelman koskettamaan erityisesti sitä. Näin artikkeli ei käsittele uskontoa yleisesti, vaan tutkii edustajien suhdetta juuri määräävässä asemassa olevaan uskonnon muotoon eri puolueissa eli suomalaiseen luterilaisuuteen.

Artikkelin aineistona ovat eduskunnan täysistuntokeskustelujen puheenvuorot, joissa viitataan kristinuskoon. Tämä on vain yksi näkökulma eduskunnan toimintaan ja se painottaa aiheita, jotka synnyttävät erityistä keskustelua. Iso osa eduskunnan työstä tehdään valiokunnissa, joista ei taltioida yksityiskohtaisia keskustelupöytäkirjoja. Valitsin kuitenkin aineistokseni täysistuntopuheenvuorot, koska niissä poliittiset erot tulevat yleensä helpoimmin todennettavalla tavalla näkyviin, ja juuri niissä on tyyppillisesti eniten mahdollisuuksia tarkastella uskontoon liittyvää kieltä suomalaisessa politiikassa.

Keskeinen rajoite hakusanavetoisessa ja pidempään ajanjaksoon keskittyvässä tarkastelutavassa koskee sitä, ettei se mahdollista

3 Ks. Anttonen 2000.

4 Paden 2000, Paden 1999.

5 Paden 2000, 214.

6 Äystö 2017b.

7 Durkheim 1980.

8 Berger 1967.

9 Äystö 2017a.

10 Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93.

11 <http://www.eduskunta.fi>.

12 Ks. Dobson 2015.

13 Taira 2019.

yksittäisten eduskuntakeskusteluiden tarkastelua kokonaisuudessaan. Monet keskustelut joihin liittyy uskonnollisena pidettyjä kantoja käydään kuitenkin usein ei-uskonnollista kieltä käyttäen. Esimerkiksi samaa sukupuolta olevien avioliittoa on vastustettu usein vetoamalla esimerkiksi lasten oikeuksiin (siis ihmisoikeusdiskurssiin) Raamatun sijasta, vaikka kontekstuaalisista tekijöistä (puolue, tausta, muut puheenvuorot) puhujan kristilliset motiivit ovat selvästi pääteltävissä. Tämä tutkimus jättääkin runsaasti tilaa artikkelissa mainittujen keskusteluiden perustavanlaatuisemmalle analysoinnille. Näkökulmani on pidempään ajanjaksoon keskittyvä ja siksi sisällöllisesti pinnallisempi.

Koska artikkelin tavoitteena on puolueiden vertailu kristinuskoon liittyvän puheen suhteen, jätin aineistosta systemaattisesti pois sellaiset osumat, jotka eivät auta tämän asian selvittämisessä. Tällaisia osumia tuottivat esimerkiksi protokollaviittaukset valtiopäivä- ja itsenäisyyspäiväjumalanpalveluksiin ja näiden tilaisuuksien pöytäkirjat. Jätin pois myös sellaiset suomeen vakiintuneet ilmaisut, jotka eivät erityisesti viittaa uskontoon, vaikka sanavalinnat tuottavatkin hakuosuman. Tällaisia ovat esimerkiksi: ”budjetti on valtioneuvoston Raamattu”, ”lukea kuin piru Raamattua”, ”hallitus tekee jumalattomat leikkaukset”, tai ”tämä direktiivi ei ole mitään Jumalan sanaa”. Nämä ovat vakiintunutta eduskunnan kieltä, jota käytetään runsaasti kaikissa puolueissa. Niillä ei ole tässä yhteydessä muuta merkitystä uskonnon kannalta kuin se, että ne muistuttavat kristillisen sanaston yleisestä vaikutuksesta suomen kieleen. Näiden lisäksi rajasin aineistosta pois vasemmistoryhmää, sinisiä, remonttiryhmiä, alkoliolaista eduskuntaryhmää ja muutos 2011 -puoluetta koskettavat osumat, koska ne olivat marginaalisia, ja koska nämä puolueet eivät ole olleet olemassa koko tarkastelujakson ajan. Suomen kristillisdemokraatit -puolueesta on

tässä artikkelissa käytetty nimitystä Kristillisdemokraatit, joka tuli käyttöön vuonna 2001 aikaisemman Suomen Kristillisen Liiton sijaan.

Lopullinen aineisto koostuu 622 täysistuntopuheenvuorosta. Aineiston koko on kompromissi, koska tavoitteeni on tehdä sekä määrällisiä katsauksia puheenvuoroista, että analysoida niitä laadullisesti pitkältä ajanjaksolta. Aineistoa olisi voinut jonkin verran kasvattaa esimerkiksi lisäämällä hakusanoja, joskin jo neljä valittua hakusanaa tuottivat paljon samoja osumia. Lisäksi osa hakusanoista on käyttökelvottomia koska, ne tuottavat liikaa vääriä tuloksia: esimerkiksi ”kristil*” toisi toki hyödyllisiä tuloksia sanasta ”kristillinen”, mutta viittaisi myös sanaan ”kristillisdemokraatti”, joka tietenkin toistuu puolueen nimenä pöytäkirjoissa jatkuvasti. Varmistin joka tapauksessa sen, että aineistoni sisältää tarkastellulta aikaväliltä kaikki eduskunnan merkittävimmät kristinuskoon useita kertoja viittaavat keskustelut. Pidänkin epätodennäköisenä, että lisähakusanat olisivat tuottaneet kovin suuria muutoksia tuloksiin.¹⁴

Taltioin hakusanoilla löytyvien puheenvuorojen ajankohdan, puhujan, puolueen, tiivistelmän puheenvuoron pääsisällöstä ja asiayhteyden (kyseessä olleen keskusteluaiheen). Tämän lisäksi tyypittelin jokaisen puheenvuoron sävyn yhteen kolmesta luokasta: myönteinen, neutraali tai kielteinen. Kyseessä oli tulkinnallinen valinta, jonka pyrin tekemään jokaisen puheenvuoron kohdalla mahdollisimman johdonmukaisesti.

Arvioin puheenvuoron sävyä nimenomaan asemoitumistapana suhteessa yleensä kristinuskoon tai johonkin kristilliseen yhteisöön. Jos puheenvuoro vetosi johonkin kristilliseen pidettyyn auktoriteettiin tai jos se selkeästi rakensi kristillisen kohteen kannalta edullista kuvaa, luokittelin puheenvuoron myönteiseksi. Esimerkkejä myönteisestä puheenvuorosta ovat Raamattuun vetoaminen aborttikeskus-

telussa, kristillisen uskon ilmaiset tai viittaus luterilaisen kirkon myönteiseen vaikutukseen yhteiskunnassa. Mikäli puheenvuoro taas hyödynsi kristillistä kieltä tai viittasi esimerkiksi luterilaiseen kirkkoon, mutta ei ottanut siihen erityisempää kantaa tai vedonnut siihen, luokitelin puheenvuoron neutraaliksi. Tällaisia ovat esimerkiksi lakitekniset viittaukset kirkkolain sisältöön tai perustuslain uskontoa koskevaan ainekseen sekä Suomen uskonnollisen tilanteen empiiriset kuvailut ilman normatiivista kannanottoa.

Sävyltään kielteiseksi luokittelamisen kohdalla laitoin riman alas: jos puheenvuorollilla tavalla kyseenalaisti, ironisoi tai kritisoi kristinuskoa tai jotain kristillistä yhteisöä, luokittelin sen sävyltään kielteiseksi. Tätä ratkaisua perustelee se, että täysistuntokeskustelujen yleissävy on uskonnon suhteen varovainen ja tahdikas, joten erojen esiin saamiseksi oli tarpeen käyttää kielteisen kategorian suurella herkkyydellä. Tästä huolimatta kielteiseksi luokittelieni puheenvuorojen määrä jäi hyvin pieneksi.

MISTÄ EDUSKUNTA KESKUSTELEEE VIITATESSAAN KRISTINUSKOOON?

Tutkimallani aikavälillä hahmottuu tiettyjä erityisen isoja keskusteluita, joissa kristillisen kielen käyttö tai viittaukset johonkin kristilliseen asiaan tai yhteisön ovat toistuvia. Monet näistä keskusteluista olivat usean täysistunnon mittaisia, ja joihinkin teemoihin palattiin vuodesta toiseen.

Keskustelu avioliittoinstituutiosta ja virallistetusta parisuhteesta on esimerkki aiheesta, joka nousee esiin uudestaan ja uudestaan. Tämän artikkelin tarkastelujaksolla eduskunta käsittelee virallistettua parisuhdetta aluksi vuonna 2001 ja liitti siihen keskustelun heteronormatiivisen avioliittokäsityksen sisällöstä. Avioliittolaista on keskusteltu useaan kertaan, esimerkiksi yksit-

täisten edustajien lakialoitteiden (2006 ja 2009) sekä oikeusministeriön tekemän selvityksen (2010) myötä. Hallituspuolueiden kansanedustajien muodostama ryhmä ajoi muutosta avioliittolakiin vuosina 2011–2013, mutta asia kaatui lakivaliokunnassa. Kansalaisaloitteen myötä avioliittolaki nousi uudestaan eduskunnan käsittelyyn 2014–2015, jolloin lakimuutos myös syntyi. Avioliittoinstituution aihepiiriin palattiin vielä seuraavinakin vuosina, esimerkiksi vuonna 2018 äitiyslain yhteydessä.

Toinen kestoaihe on ollut kauppojen sunnuntaiukiolo. Vapaus on laajentunut hiljalleen 1960-luvulta lähtien. Keskustelussa ovat olleet esillä taloudelliset, työpoliittiset ja myös kristilliseen oppiin nojautuvat argumentit. Tässä tarkastellulla jaksolla eduskunta on käsitellyt sunnuntaiukioloja vuosina 2000, 2008 ja viimeksi 2015, jolloin sunnuntaita koskevasta rajoitteesta luovuttiin kokonaan.

Yllättävästi kirkkolakia koskevat asiat eivät juuri tarttuneet valittuun hakusanapatteriin. Tämä johtunee siitä, että kirkkolain muutokset eivät useinkaan synnytä erityistä keskustelua täysistunnoissa. Muutoksia kirkkolakiin on kuitenkin tehty tarkastelujaksolla useita kertoja.¹⁵

14 Toisenlainen ongelma on esimerkiksi hakusana ”luter*”, joka olisi tuottanut lisää juuri luterilaiseen kirkkoon liittyviä osumia. Halusin kuitenkin pitää hakusanapatterin yleiskristillisenä, mahdollisimman monia erilaisia kristillisiä kirkkoja ja yhteisöjä koskettavana. Tästä rajauksesta huolimatta suurin osa aineiston viittauksista kristinuskoon liittyy selkeästi luterilaiseen kontekstiin.

15 Ks. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054#mvs> (tarkistettu 2.12.2019).

Tilanne kuvastaa luterilaisen kirkon laillista autonomiaa (aloiteyksinoikeutta), joka osaltaan epäpolittisoi sen toimintaa eduskunnan näkökulmasta. Toisaalta ortodoksista kirkkoakaan koskeva laki (johon eduskunnalla tätä vastoin on aloiteoikeus) ei ole synnyttänyt käytännössä lainkaan täysistuntokeskustelua tarkastelujakson aikana.¹⁶

Uskonnonvapaus ja perusoikeudet olivat iso keskustelu vuosituhannen alussa, jolloin perustuslaki oli vastikään uudistettu ja eduskunnan käsittelyssä oli vuonna 2003 voimaan tullut uskonnonvapauslaki. Tuolloin eduskuntaa puhutti esimerkiksi nykyinen katsomusaineiden opetuksen järjestäminen.¹⁷ Uskonnonvapauskysymyksiin palattiin uudelleen vuonna 2006, jolloin eduskunta keskusteli eräiden kansanedustajien aloitteesta muuttaa perustuslakia ja muita kirkkoa koskevia lakeja tavoitteenaan purkaa luterilaisen kirkon erityisasemaa.¹⁸

Vuonna 2002 eduskunta poisti lain kirkollisiin juhlapyyhiin liittyvästä huvikielosta. Aikaisemmin esimerkiksi elokuva- tai teatteriesityksiä sisältäviin yleisilaisuuksiin kiirastorstaina, jouluna ja pääsiäisenä tuli pyytää erikseen poliisilta lupa. Eduskunnassa muutosta edelsi keskustelu kristillisistä juhlapyhistä ja niiden merkityksestä suomalaisille. Vuonna 2003 puolestaan käsittelyssä oli aloite ekumeenisesta rukouspäiväjulistuksesta, ja eräs pitkittynyt keskustelu vuosina 2004–2005 koski kirkkomusiikin Teosto-korvauksia.

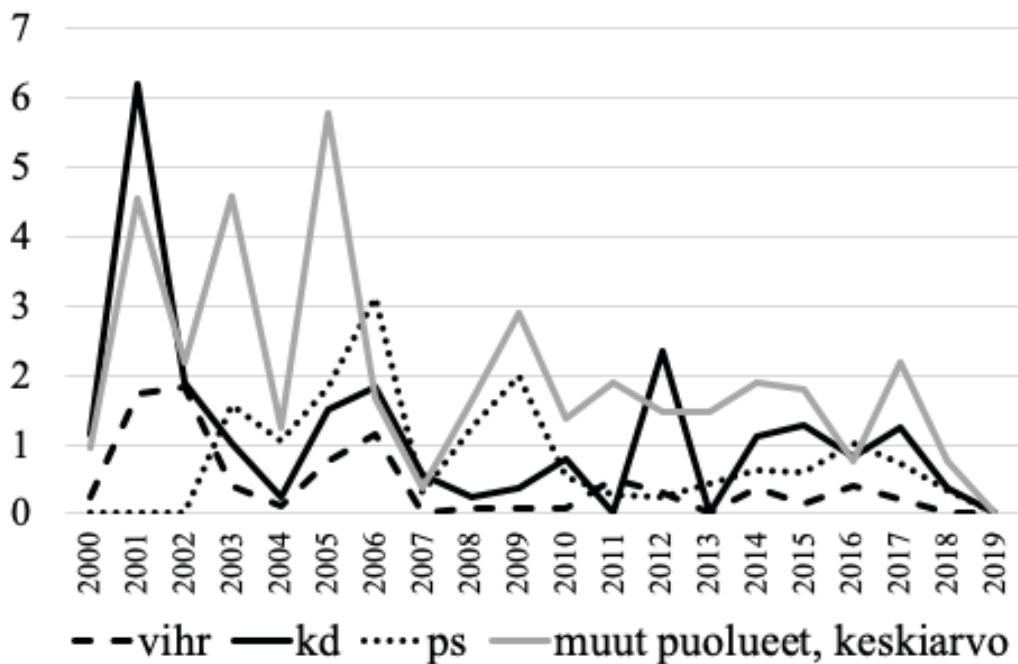
Hedelmöityshoidot puhuttivat eduskuntaa vuonna 2006, jolloin asiaa koskevaa lainsäädäntöä oltiin uudistamassa. Tuolloin syntyi ensimmäinen erityisesti hedelmöityshoitoja koskeva laki. Laissa ei muun muassa asetettu parisuhdevaatimusta hoitojen saamiseksi. Eduskunta päätyikin jälleen keskustelemaan kristillisestä perhekäsityksestä.¹⁹

KRISTINUSKOON VIITATAAN HARVOIN

Kaaviossa 1 on esitetty prosenttiosuus, jonka kristinuskoon viittanneet täysistuntopuheenvuorot muodostavat kaikista yksittäisen puoleen täysistuntopuheenvuoroista. Mukana ovat kolme puoluetta, joissa viittauksia oli eniten, sekä jäljelle jäävien puolueiden vuosittaisten viittausmäärien keskiarvo. Täysistuntopuheiden vuosittaiset kokonaismäärät on selvitetty puoluekohtaisesti eduskunnan internetsivun hakukoneen avulla. Lukuja tulkitessa on syytä pitää mielessä artikkelini alkupuolella mainitsemani rajaukset sen suhteen, mitä olen sisällyttänyt aineistooni mukaan.

Odotusten mukaisesti ahkerimpia kristinuskoon viittajia ovat kristillisdemokraattien edustajat. Kuten kaaviosta käy ilmi, korkeimmillaankin kristinuskoviittauksia sisältäneiden puheenvuorojen osuus oli kuitenkin vain hieman yli kuusi prosenttia. Muiden puolueiden kohdalla osuudet ovat tätäkin pienempiä. Toiseksi eniten kristinuskoon viittaneita ovat perussuomalaiset. Tämäkään ei ole yllättävää, koska puolue linjaa olevansa ”kristillissosiaalinen” puolue, ja useat sen edustajista (Soini, Huhtasaari, Niikko, Saarakkala) ovat profiloituneet kristillisen kielen käyttäjinä. Kolmanneksi eniten kristinuskoon viittasivat vihreiden edustajat. Palaan vihreiden ja myös vasemmistopuolueiden odottamattoman runsaaseen ja sävyltään myönteiseen kristinuskopuheeseen seuraavassa alaluvussa.

Kaaviosta näkyy myös, että viittaukset kristinuskoon olivat hieman yleisempiä 2000- kuin 2010-luvulla. Tarkastelujakso on niin lyhyt ja muutokset niin maltillisia, että en näe perustelluksi kytkeä tätä esimerkiksi maalistumisteorioiden pohdintaan. Sen sijaan yleisesti pieni prosenttiosuus on yhteensopiva moderniin poliittikkainstituutioon assosioituneen ideaalin kanssa, jonka mukaan uskontoa

Kaavio 1. Kristinuskoon viitanneiden puheenvuorojen (n=622) prosenttiosuuden muutos suhteessa kaikkiin täysistuntopuheenvuoroihin (n=193 990), puolueittain.

ei tulisi ”sekoittaa” politiikkaan. Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi siinä, että media nostaa herkästi kriittiseen valokeilaan konservatiiviseksi kristinuskoksi miellettyjä puheenvuoroja.²⁰ Toisaalta *oikeanlainen* kristillisyyden, kuten jokaiset valtiopäivät avaava valtiopäiväjumalanpalvelus, ei herätä erityistä huomiota. Tällöin kyse on institutionalisoituneesta valtavirtaluterilaisuudesta, jota pidetään muun yhteiskunnan tahtiin liberalisoituneena ja maallistuneena ja joka on vakiintunut omalle paikalleen josta se ei haasta politiikan tai muiden instituutioiden toimintaa.

16 Ortodoksisista kirkkoa koskevat hakuosumat olivat usein yksittäisiä mainintoja ilman syntyneitä keskustelua tai korkeintaan vain muutamia puheenvuoroja sisältäneitä keskusteluita. Ks. esim. PTK 120/2017; PTK 105/2006.

17 Ks. Seppo 2003.

18 Ks. Hjelm 2014. Lakialoite 157/2005 koski Perustuslain lisäksi seuraavia lakeja: kirkkolaki, laki ortodoksisesta kirkosta, rikoslaki, perusopetuslaki, lukiolaki, avioliittolaki, varainsiirtoverolaki, laki lasten päivähoidosta, laki Yleisradio OY:stä ja alkoholilaki.

19 Ks. Kanckos 2012; Mahlamäki 2008; Eriksson 2019.

20 Ks. Taira 2014.

KRISTINUSKOSTA PUHUTAAN PÄÄOSIN MYÖNTEISESTI

Olen koonnut taulukkoon 1 kristinuskoon viitanneiden puheenvuorojen kokonaismäärät, ja esittänyt ne puolueittain ja sävyjen mukaan. On syytä huomata, että prosenttiosuus viittaa tässä osuuteen kristinuskoon viitannesta puheenvuoroista, ei kaikista puheenvuoroista.

Kansanedustajien tavat viitata kristinuskoon ovat pääosin myönteisiä tai vähintäänkin neutraaleja. Tämä pätee kaikkiin puolueisiin. Kielteiset puhuvat ovat tarkastellulla jaksolla hyvin selkeässä vähemmistössä kaikissa puolueissa. Eniten kielteisiä puheenvuoroja oli vihreissä, vasemmistoliitossa ja kokoomuksessa. Myönteisiä puheenvuoroja puolestaan oli eniten kristillisdemokraateissa, perussuomalaisissa ja keskustassa. Ruotsalaista kansanpuoluetta kristinuskoon viittaaminen ei näytä kiinnostavan juuri lainkaan.

Yksi syy myönteiseen painotukseen on todennäköisesti eduskunnan puhekulttuuri. Täysistuntosalissa toki huudetaan toisten puheenvuorojen päälle ja esimerkiksi oppositio arvostelee usein kovasanaisesti hallitusta. Vuonna 2019 on kiinnitetty huomiota eduskunnan koventuneeseen kielenkäyttöön.²¹ Perustuslain pykälä 31 toteaa kuitenkin, että ”[k]ansanedustajan tulee esiintyä vakaasti ja arvokkaasti sekä loukkaamatta toista henkilöä”. Tämän myötä eduskunnan puhekulttuuriin onkin vakiintunut monia etikettimäisiä rajoituksia, joista kuuluisin lienee kieltö olla kutsumatta toista edustajaa valehtelijaksi. Uskonnosta puhuminen kohteliaalla tavalla on linjassa kansanedustajalta edellytetyn ”vakaan ja arvokkaan” esiintymisen vaatimuksen kanssa.

Toisaalta eduskuntapuheenvuorot on suunnattu monessa mielessä äänestäjien korville.²² Kansanedustajat kyllä tunnistavat

puoluekannasta riippumatta kristinuskon suuren kulttuurisen merkityksen, ja he tietävät, että sen ilkeämielinen käsittely todennäköisesti karkottaisi äänestäjiä enemmän kuin toisi niitä lisää. Kristillisen symboliikan, kielen, perinteen ja luterilaisen kirkon historiallinen erityisasma siis tunnustetaan, ja tämä luokittelu ohjaa edustajien käytöstä.²³

Tämän perusteella suhtaututumistavoissa ei hahmotu selkeää oikeisto vastaan vasemmisto-jakolinjaa. Sosialidemokraattien kristinuskoviittausten määrä on lähellä keskivertoa, ja kokoomuksen viittaussuurekset eivät merkittävästi eroa vasemmistoliitosta ja vihreistä. Poliittista oikeistoa edustavan keskustan osuus on hieman isompi myönteisten puheenvuorojen osalta, mutta ero sosialidemokraatteihin ei ole suuri.

Tärkeämpi ero näyttääkin olevan arvokonservatiivien ja -liberaalien välillä. Eniten kristinuskoon myönteisesti viitanneiden puolueiden eli perussuomalaisen, kristillisdemokraattien ja keskustan edustajien joukossa ovat yleisesti ottaen eduskunnan arvokonservatiivisimmat äänet. Lisäksi näiden puolueiden puheenvuoroissa ei kielteisiä viittaustapoja ollut juuri lainkaan. Myös myönteistä, mutta omanlaiseen tulkintaan nojaavaa kristinuskoviittailua hyödyntävät erityisesti vihreiden, mutta myös vasemmistoliiton ja SDP:n edustajat. Tämä ero ei tule esiin niinkään taulukossa 1, vaan puheenvuorojen laadullisessa tarkastelussa, jota käsitellään seuraavassa alaluvussa.

PUOLUEIDEN PUHEENVUOROJEN SISÄLLÖLLINEN VERTAILU

Uskontososiologit Mia Lövheim, Jonas Linberg, Pål Ketil Botvar, Henrik Reintoft Christensen, Kati Niemelä ja Anders Bäckström ovat esittäneet, että pohjoismaisessa politiikassa perinteiset uskonnolliset kuilut puolueiden välillä ovat menettäneet merkityksensä. Toisaalta uskonto – siis luterilaisuus – ei enää ole konsen-

	myönteinen	neutraali	kielteinen	yht.	%
ps	99	34	0	133	21,4
kd	106	11	0	117	18,8
kesk	77	21	1	99	15,9
sd	58	33	5	96	15,4
vihr	33	20	13	66	10,6
kok	23	26	7	56	9,0
vas	29	16	8	53	8,5
r	1	1	0	2	0,3
			yht.	622	100

Taulukko 1. Viittaustavat kristinuskoon 1999–2019, puolueittain.

suaalinen ”non-issue”: kansakunnan yhtenäistä luterilaisuutta ei voi enää itsestään selvästi olettaa katsomuksellisen kentän moninaistumisen myötä. Tavanomaisissa poliittisissa kiistoissa, kuten keskusteltava maahanmuutosta, ilmastosta, seksuaalisuudesta tai lisääntymisestä, uskonnollinen kieli voi nousta esiin. Tämä ei ole kuitenkaan automaattista. Kaikissa Pohjoismaissa populistipuolueet ovat käyttäneet uskontoon ja yhteiskunnallisiin reuna-alueisiin (mitä tulee esimerkiksi taloudelliseen tai asuinpaikkaan liittyvään asemaan) kytkettyjä eroja rakentaessaan nationalistisia malleja sekä kritisoissaan globalisaatiota ja maahanmuuttoa. Kirjoittajien mukaan kaikissa Pohjoismaissa väestö on melko kriittinen politiikkaan ”liikaa” vaikuttavan uskonnon suhteen.²⁴

Tutkimukseni Suomen tilanteesta tukee näitä väitteitä. Eduskunnan uskontoon ja erityisesti kristinuskoon liittyviä keskusteluita tarkastellessa perinteinen oikeisto vastaan vasemmisto -asetelma ei ole nykytilanteessa kovinkaan selitysvoimainen. Menneiden vuosikymmenien aikana oikeisto on yleensä puolustanut luterilaisen kirkon asemaa ja kristillistä arvomaailmaa, ja vasemmisto kyseenalaistanut

sitä.²⁵ Nykyään tämä ei kuitenkaan enää kelpaa yleistyksiksi Suomen eduskunnan poliittisesta keskustelusta.

Ensiksikin ahkerimmat kristinuskoon viittaavat puolueet, eli kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset, eivät asetu yksiselitteisesti poliittiseen oikeistoon tai vasemmistoon. Molemmat ovat antiestablishmenttipuolueita, joiden poliittiset kärjet uhmaavat muiden puolueiden enemmän tai vähemmän arvoliberaalia linjaa. Esimerkiksi nationalistiset perussuomalaiset suhtautuvat skeptisesti EU-jäsenyyteen, joka taas on ollut oikeistopuolue kokoomuksen tärkeimpiä asioita. Poliittisessa julkisuudessa perussuomalaisten ja kristillisdemokraattien talouspolitiikka, joka on tavanomaisen oikeisto/vasemmisto -jaon keskiössä, jää muiden asioiden varjoon.

21 Ks. Turunen 2019.

22 Pekonen 2008, 213.

23 Vrt. Äystö 2017, 310–312.

24 Lövheim ym. 2018.

25 Huhta 2013; Jalovaara 2013.

Toiseksi poliittista oikeistoa edustavat keskusta ja kokoomus ovat muuttuneet täysin yleispuolueiksi. Täysistuntopuheenvuorojen näkökulmasta keskustan tausta maaseudun puolueena näkyy yhä, mutta sen historia kristillisessä liikkeessä ei tule juuri esille, vaikkakin keskustalla on yhä paljon kannatusta herätysliikkeiden perinteisillä alueilla Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa.²⁶ Kuten kaaviossa 1 tuli ilmi, keskustan edustajien puheenvuoroissa viittaukset kristinuskoon ovat suhteellisesti melko harvinaisia, eli keskustalaiset edustajat eivät enää erotu kristillisyydellään. Edes pääministerinä vuosina 2015–2019 toiminut keskustan Juha Sipilä, jonka rauhansanalaista taustaa käsiteltiin jonkin verran mediassa, ei käyttänyt kristillistä kieltä täysistunnoissa juuri koskaan. Vastaavasti kokoomus on varsin onnistuneesti päässyt irti kypäräpappi-imagostaan, eikä se enää erotu kristinuskoon muita ahkerammin viittaavana puolueena.

Äänestäjätutkimukset tarjoavat asiaan toisen näkökulman. Esimerkiksi puolueiden äänestäjien ja kansanedustajien kannattamien arvojen väliin ei voi piirtää suoraa yhtäläisyysmerkkiä, mutta äänestäjätutkimukset kuitenkin auttavat tulkitsemaan myös edustajien ja puolueiden toimintaa.²⁷ Yhtäältä uskonnon merkitystä puoluevalintaan on pidetty Suomessa vähäisenä moniin muihin maihin verrattuna.²⁸ Uskontoon liittyvät asiat eivät siis ennusta kovin tehokkaasti mitä puoluetta yksilö äänestää. Toisaalta esimerkiksi politiikantutkija Juri Mykkäsen mukaan isoja vanhoja puolueita haastavien antiestablishment-puolueiden, eli vihreiden, vasemmistoliiton ja perussuomalaisten, äänestäminen on tilastollisesti kytköksissä siihen, ettei äänestäjä kuulu mihinkään uskonnolliseen yhteisöön. Yhteys on erityisen selkeä nuorten äänestäjien kohdalla.²⁹ Kristillisidemokraattien äänestäjistä kuitenkin merkittävä osa kuuluu pienempiin kristillisiin yhteisöihin, kuten helluntaiseurakuntiin.³⁰

Evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluminen ei ole muuttunut erityisen merkittävästi keskustan, kokoomuksen, kristillisidemokratien tai vihreiden äänestäjien osalta 2000-luvun aikana. Kiinnostavasti perussuomalaisten ja isoimpien vasemmistopuolueiden (SDP ja vasemmistoliitto) äänestäjissä on kuitenkin tapahtunut keskenään lähes päinvastaiset kehityskulut. Siinä missä vuonna 2003 vasemmistoliittoa äänestäneistä 30 % ja SDP:tä äänestäneistä 35 % ei kuulunut luterilaiseen kirkkoon, kirkkoon kuulumattomien osuus on laskenut tasaisesti jokaisissa vaaleissa. Vuoden 2015 vaaleissa kirkkoon kuulumattomien osuus oli molempien puolueiden kohdalla enää 16 %. Perussuomalaisia vuosina 2003 ja 2007 äänestäneistä vain 0–4 % ei kuulunut kirkkoon, mutta kun niin kutsuttujen maahanmuuttokriitikoiden läpimurto ja puolueen hyppäys suurten puolueiden joukkoon tapahtui vuoden 2011 vaaleissa, heitä äänestäneistä jopa 25 % ei kuulunut kirkkoon.³¹ Toki perussuomalaisten paikkamäärän radikaali kasvaminen vuonna 2011 monimutkaistaa tulkintaa, mutta perussuomalaiset ovat nykyään joka tapauksessa suurimpia puolueita kirkkoon kuulumattomien äänestäjien joukossa.

Perussuomalaisten äänestäjien suuri kirkkoon kuulumattomien määrä sopii hyvin yhteen tässä tutkimuksessa tekemäni havainnon kanssa, jonka mukaan perussuomalaiset edustajat puhuvat melko paljon kristinuskosta, mutta enimmäkseen ilman kytköstä luterilaiseen kirkkoon. Tämä näkyy esimerkiksi helluntailaistauksaisen Mika Niikon ja adventistitauksaisen Laura Huhtasaaren puheenvuoroissa. 1980-luvulla katoliseksi kääntynyt Timo Soini noudatti samaa taipumusta ollessaan puolueen puheenjohtajana. Kesäkuun 2017 puoluekokouksessa puheenjohtajaksi nousut Jussi Halla-aho kirjoitti jo vuonna 2007 Scripta-blogissaan, että ”evankelis-luterilainen kirkko on

menetetty” ja että ”evangelisluterilainen kirkko on dhimmikirkko”.³² Halla-aho viittasi luterilaisen kirkon ja Helsingin seurakuntien *Kirkko ja Kaupunki* -lehden monikulttuurisuusmyönteiseen ja hänen mukaansa muslimeja paapovaan linjaan. Halla-aho itse on kertonut olevansa ateisti, mutta hän ei usein tuo tätä julkisuudessa esiin.³³

Toisaalta vasemmistopuolueiden äänestäjien laskenut osuus kirkkoon kuulumattomien joukosta istuu hyvin havaintoihin, joiden mukaan vasemmistolainen kirkkokritiikki on käytännössä kadonnut eduskunnasta. Siinä missä 1900-luvun alun sosialistit ja myöhemmät vasemmistolaiset puolueet esittivät vielä 1970-luvulle asti melko rankkaakin kritiikkiä luterilaisten kirkon erityisasemaa kohtaan, artikkelini aineistosta syntyy päinvastainen kuva.³⁴ Liberaalilla luterilaisuudella on nykyisin melko vankka jalansija vihreissä ja vasemmistolaisissa puolueissa. Näissä puolueissa puheenvuorojen sävy on useammin myönteinen kuin kielteinen. Esimerkiksi Anna Kontula (vas), Iriina Krohn (vihr), Ilkka Kantola (sd), Esa Lahtela (sd) ja Tuija Brax (vihr) ovat ajoittain ilmaisseet liberaalia luterilaisuutta kannattavia ajatuksia.

Esimerkiksi vasemmistoliiton Kontula puhui paperittomien terveydenhuoltoa koskevan keskustelun yhteydessä (13.3.2015) seuraavasti:

Vaikka henkilökohtaisesti kannatan uskonnon ja valtion erottamista toisistaan, on selvää, että kaikki länsimaisen politiikan aatesuunnat pohjautuvat tavalla tai toisella kristinuskoon eikä niiden arvo-pohjan tarkastelu ole mahdollista ilman viittauksia kristilliseen traditioon. Ehkä olennaisin tästä tiivistyy yhteen kysymykseen: kun Uuden testamentin kuvaama Jeesus paransi sairaita, kysyikö hän ensin passia tai maksukykyä? Ei kysynyt. Läpi evankeliumien kulkee ajatus siitä, että auttaa pitää nimenomaan tuntemattomia, köyhiä, vähäisiä ja vieraita (PTK 174/2014, 51).

Puheenvuorossa yhdistyy sinänsä perinteinen vasemmistolainen ja moderni kanta uskonnon ja valtion erottamisesta hyvin tunnettuun kristilliseen viestiin lähimmäisenrakkaudesta sekä ajatus kristinuskon perustavanlaatuisesta luonteesta länsimaiselle ajattelulle: puheenvuorossa kristinuskolle ja suomalaisessa kontekstissa erityisesti luterilaisuudelle annetaan selvästi erityinen, myönteinen arvo. Poliittisessa kontekstissa Kontulan tulkintaa voi pitää liberaalina, ja se muistuttaa muita viime vuosien pakolaisuusmyönteisiä luterilaisia puheenvuoroja.

Todennäköinen osaselitys luterilaisen kirkon kritiikin vähenemiselle vasemmiston kannanotoissa on kirkon ja vasemmiston samansuuntainen hyvinvointipolitiikka. Yleisesti ottaen luterilainen kirkko on viime vuosikymmeninä asemoitunut vahvasti hyvinvointivaltion puolelle, joten niin ikään hyvinvointivaltiomyönteisille vasemmistopuolueille ei liittolaisen kimppuun käyminen näyttäydä mielekkäänä. Luterilaisen kirkon kasvanut rooli sosiaalisektorilla onkin ollut sitä koskevien mielikuvien näkökulmasta menestystarina. Kuten sosiaalipolitiikan tutkija Heikki Hiilamo on tutkimuksessaan osoittanut, 1990-luvulla vain kolmasosa suomalaisista luotti luterilaiseen kirkkoon, mutta lamavuosina tapahtunut kirkon diakoniatyön profiilin nousu, vähäosaisten puolustaminen ja heidän auttamisensa muutti

26 Mykkänen 2012, 293.

27 Koivula 2019, 20.

28 Westinen 2015, 117.

29 Mykkänen 2012, 306.

30 Borg et al. 2015, 45

31 Westinen 2016, 256–257.

32 Halla-aho.com. ”Allah rantautuu, Simola antautuu”. 19.4.2007.

33 Tietäväinen 2015.

34 Vrt. Jalovaara 2013.

asenteita niin, että vuonna 2005 lähes kaksi kolmasosaa suomalaisista ilmoitti luottavansa kirkkoon.³⁵

Asialla on toki pidemmätkin historialliset juuret. Kuten kirkkohistorioitsija Ilkka Huhta on todennut, niin kirkossa kuin vasemmistoliikkeessäkin oli havaittavissa molemminpuolista lämpenemistä jo 1960-luvulla. Yhtäältä käynnissä oli iso trendi, jonka myötä kaupungistuva ja koulutettu väestö etäännytti luterilaisesta kirkosta. Toisaalta nuorempi teologisukupolvi perehtyi myös vasemmistolaisen ajatteluperinteen näkemyksiin. Arkkikiipisa Martti Simojoki puhui diplomaattisesti työväenliikkeen suuntaan ja saikin vasemmistosta tästä kiitosta. Vielä 1960-luvulla luterilainen kirkko ei kuitenkaan ollut valmis siirtymään hyvinvointivaltioideologian puolestapuhujaksi.³⁶

EDUSKUNNAN KESKUSTELUJEN HAHMOTTAMINEN PYHIEN JÄRJESTYSTEN KAUTTA

Ehdotan, että poliittisten keskusteluiden hahmottaminen erilaisten pyhiin järjestysten välisenä kamppailuna tarjoaa näkökulman, jossa korostuu edustajien ja puolueiden visio yhteiskunnan ja sen arvomaailman oikeanlaisesta muodosta. Näkökulmani ei ole poliittisessa kontekstissa täysin uusi. Olen itse aikaisemmin käyttänyt samaa teoriaa analysoidessani 1990-luvun lopussa käytyä eduskuntakeskustelua, joka koski uskonrauhapykälää ja jumalanpilkkalain uudistamista.³⁷ Uskontotieteilijä Tiina Mahlamäki on tulkinnut samansuuntaisesti hedelmöityshoitolakia koskevaa vuonna 2006 eduskunnassa käytyä keskustelua.³⁸ Sukupuolentutkija Sari Charpentier (nykyinen sukunimi Irni) on puolestaan tarkastellut samaa sukupuolta olevien avioitumista vastustavia mielipidekirjoituksia 1990-luvulta, ja niiden muodostamaa uskonnollista pyhää järjestystä.³⁹

Mainitun kaltaisissa keskusteluissa hahmotuu kaksi erilaista pyhää järjestystä, joita olen aikaisemmin nimittänyt kristilliseksi pyhäksi järjestykseksi ja sekulaariksi pyhäksi järjestykseksi.⁴⁰ Näiden järjestysten erossa ei ole kyse siitä kuka käyttää kristillistä kieltä ja kuka ei tai kuka identifioituu kristityksi ja kuka ei. Sen sijaan näitä kahta pyhää järjestystä erottaa toisistaan niiden poikkeavat, sekä normatiiviset että deskriptiiviset, näkemykset siitä, millainen suomalainen yhteiskunta ja sen sosiaalinen todellisuus on tai sen pitäisi olla. Näitä visiota palvelemaan asetetaan erilaiset tavat tukeutua kristilliseen kieleen ja symboliikkaan.

Kristillisessä pyhässä järjestyksessä Suomi on kristillinen kansankunta, jonka lait, moraalit ja yhteiskuntajärjestys perustuvat viime kädessä Raamattuun, ja jonka kansa koostuu etupäässä kristityistä. Oikeudenmukaisuuden mittapuuna on viime kädessä konservatiivinen kristillinen etiikka. Modernia periaatetta uskonnon ja politiikan tai uskonnon ja muiden elämänalueiden välisestä rajasta ei tarvitse ehdottomasti kunnioittaa, koska luomakunnan – siis jumalallisen pyhän järjestyksen – rajat eivät pääty eduskunnan seinään tai esimerkiksi toisen ihmisen oikeuksiin. Tätä järjestystä puolustavat tahot voivat vedota luterilaiseen kirkkoon, mutta se ei ole välttämätöntä. Ennemmin suomalainen kristillisuus hahmotuu abstraktina, tiettyyn etniseen ryhmään ja maan alueeseen kytkeytyvänä ideaalina. Luterilainen kirkko on eräänlainen pyhän perinnön kantaja, joka voi suoriutua tehtävästään paremmin tai huonommin. Loukkaukset tälle järjestykselle ovat äärimmillään ontologisia eli todellisuutta itsessään koskevia, kuitenkin vähintään eettisiä tai esteettisiä uhkia Suomen tulevaisuudelle.

Edustaja Mika Niikko (ps.) argumentoi seuraavasti (27.11.2014) samaa sukupuolta olevien avioliittoa koskevan keskustelun yhteydessä:

Avioliittoinstituutio menettäisi lopullisesti yhteiskunnallisen erityismerkityksensä, mikäli lakia muutetaan. Lainsäädännössä juridisen vanhemmuuden käsite korvaisi luonnollisen vanhemmuuden käsitteen. Siis vanhempien kohdalla ei pian käytettäisi termiä isä ja äiti, vaan käytettäisiin sukupuolineutraalia termiä vanhempi tai huoltaja 1 ja vanhempi tai huoltaja 2. Jatkossa ei olisi liiton osapuolena aviovaimo ja aviomies, vaan avioliiton osapuolek olisivat puolisoita. Tämä yhtenä esimerkkinä, millaisiin lainsäädäntömuutoksiin muualla maailmassa ollaan ryhdytty.

Lisäksi kun muistetaan ja tiedetään se fakta, mikä muualla maailmassa on tullut esille, että sanan- ja uskonnonvapaus joutuisi aidosti uhanalaiseksi. Kristilliset kirkot eivät saisi pian puhua julkisesti ja vapaasti kirkkolain ja tunnustuksenmukaisen heteronormatiivisen avioliittokäsityksen puolesta tai toimia tämän vakaumuksensa mukaisesti. Valtio velvoittaisi kansalaiset samansukupuolisten liittojen aseman vahvistamiseen yhteiskunnassa. Pian olisi niin, että päiväkodit ja koululaitokset joutuisivat tämän vahvistamisen välineeksi.

Nämä ovat vain havaintoja siitä, miten on käynyt muualla Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Ei tämä ole mikään mörkö, jonka minä heitin tästä keksittyä, nämä ovat tutkittua tulosta, ja siinä mielessä se huoli on aito. Elikkä ymmärtäkää, hyvät ystävät, se, että on aito huoli siitä, että yhteiskuntamme ei näiltä osin pysyisi enää tasa-arvoisena. Kiitos.

Niikon puheenvuorossa viitataan eräänlaisen moraalisen maailman luhistumiseen, jossa heteronormatiivisen seksuaalimoraalin jäsentämä järjestys rikotaan. Avioliittoinstituution muuttuessa pelissä on muutakin kuin pelkkä lakimuutos. Jos avioliitto menettää merkityksensä, päädytään vaaralliseen kehityskulkuun. Moraalisen luhistumisen lisäksi Niikko esittää ajatuksen kristittyjen kokemasta globaalista

vainosta ja väittää, miten maallinen valta on pian rikkomassa kristillistä arvomaailmaa myös päiväkodeissa ja kouluissa. Lakimuutos on siis uhka kristilliselle pyhälle järjestykselle. Toisaalta Niikko (osin luultavasti olosuhteiden pakosta) soveltaa myös maallistunutta kieltä, erityisesti ihmisoikeusdiskurssia, viitatessaan sananvapauteen, uskonnonvapauteen ja tasa-arvoon. Kuten Niikko, myös muiden perussuomalaisten puhe kristinuskosta ja kristillisestä pyhästä järjestyksestä tapahtuu pääosin ilman viittauksia luterilaiseen kirkkoon.

Sekulaarissa pyhässä järjestyksessä yhteiskunta rakentuu pääasiassa ei-uskonnollisina pidettyjen lähtökohtien varaan. Uskonnollisille instituutioille, arvoille ja käytännöille voidaan antaa oma tilansa, kunhan ne pidetään niille soveliaalla, rajatulla paikallaan. Sekulaaria pyhää järjestystä voidaan tarvittaessa tukea viittauksilla liberaaliin luterilaisuuteen, mutta ne eivät ole välttämättömiä. Toinen tärkeä arvojen lähde on vetoaminen ihmisoikeuksiin. Tässä modernissa yhteiskunnanäkemyksessä ihanteellista uskonnon muotoa edustaa juuri institutionaaliselle paikalleen vakiintunut kirkko, joka ymmärtää sekulaaria ihannetta noudattavan politiikan pelisäännöt eikä siten uhmaa muiden instituutioiden toimintaa. Lisäksi evankelis-luterilaisuus on vain yksi uskonnollisuuden muoto, koska sekulaarissa järjestyksessä yhteiskunnan moninaistumisketjitys tunnustetaan, ja sitä pidetään usein positii-visena asiana oletetun maallistumiskehityksen tapaan.

Tällaista yhteiskunnanäkemystä edustavat esimerkiksi Anne Huotarinen (vas.) puheenvuo-

35 Hiilamo 2010, 7.

36 Huhta 2013.

37 Äystö 2017a.

38 Mahlamäki 2008.

39 Charpentier 2001.

40 Äystö 2017a.

rot (11.12.2003) ekumeenisesta rukouspäiväju-
listuksesta keskusteltaessa:

Ensinnäkin ed. Oinonen sanoi, että kirkko ei tätä lakia tarvitse, vaan yhteiskunta tarvitsee. No, pitää kysyä, mitä yhteiskunta oikeasti tarvitsee. (Ed. Takkula: Kestäviä arvoja!) Se tarvitsee etiikkaa, ja tässä mielessä vasemmistolaiset arvot ja kirkon arvot ovat perinteisesti olleet hyvin saman tyyppisiä. (Ed. Takkula: Oikein!) Mutta minun mielestäni uskontoa ja politiikkaa ei pidä sotkea toisiinsa. – – Minä ymmärrän sen, ja minun mielestäni jokaiselle yksilölle uskonto, aate tai eettinen näkemys tai vakaumus on hyvin henkilökohtainen ja tärkeä asia. – – [N]yt pitää nähdä se, mistä tässä on kysymys: haluammeko me oikeasti siirtää tätä yhteiskuntaa kirkkosidonnaisemmaksi vai ei, sidonnaiseksi siihen kirkkoon, mikä meillä nyt on täällä vallalla.

Huotari jatkoi aiheesta vielä toisessa puheenvuorossa samassa käsittelyssä:

Ed. Oinonen mainitsi puheessaan keskustelun muslimin kanssa. Tämä muslimi oli ollut sitä mieltä, että jos suomalaiset noudattaisivat sitä uskoa, missä he ovat, täällä olisi asiat paremmin. Minä olen ihan samaa mieltä. Jos kaikki kirkkoon tai kirkkoihin kuuluvat henkilöt noudattaisivat Raamatun opetuksia, tämä maa olisi varmasti paljon parempi paikka asua, erityisesti köyhille ja vähävaraisille ihmisille. Olin ensimmäisellä kerralla valtiopäivien avajaiskirkossa, vaikka en itse kuulu kirkkoon. Halusin mennä sinne ja kuulla sen saarnan, mikä siellä oli. Se oli erittäin hyvä saarna. Mutta minua loukkasi se, että etupenkissä istuivat ne henkilöt, jotka seuraavalla viikolla olivat valmiita leikkaamaan toimeentulotukea kaikkein köyhimmiltä ihmisiltä ja viemään leivän heidän kädestään. Sen jälkeen minä en ole voinut mennä valtiopäivien avajaiskirkkoon enää. (Puheenvuoro 2)

Puheenvuorot antavat paljon arvoa luterilaiselle kirkolle ja liberaalisti tulkittulle kristilliselle

perinteelle painottaen erityisesti vähävaraisten auttamista. Puheenvuorossa on yhteiskunnallisen käsittelyn lisäksi myös henkilökohtainen kytkös. Toisaalta uskonto paikannetaan yksityisasiaksi ja sopimattomaksi politiikkaan ”sekoitettavaksi”. Lisäksi yhteiskuntaa ei tulisi viedä ”kirkkosidonnaisemmaksi”, vaan maalistuneemmaksi ja moninaisemmaksi. Uskonto on siis hyvä asia, mutta sen roolin tulee olla rajattu.

Palatakseni vielä edellä käsiteltyihin puolueiden välisiin eroihin, kuvaamaan kristillistä pyhää järjestystä edustavat kristillisdemokraatit, perussuomalaiset ja yksittäiset keskustan ja kokoomuksen kansanedustajat. He muodostavat eduskunnan eräänlaisen arvokonservatiivisen opposition, joka pitää muutoin eduskunnassa vallitsevaa arvoliberaalia hegemoniaa, siis sekulaaria pyhää järjestystä, epätoivottavana. Kristillisdemokraattinen liike ja puolue (alkujaan nimeltään Suomen Kristillinen Liitto) erkaantui kokoomuksesta 1950-luvun lopussa reaktiona politiikan ja yhteiskunnan liialle maallistumiselle.⁴¹ Liike ei koskaan kasvanut isoksi puolueeksi, mutta sen lisäksi isojen oikeistopuolueiden jotkut edustajat ja sittemmin erityisesti perussuomalaiset ovat pitäneet arvokonservatiivisia painotuksia esillä. Artikkelissa esittämäni huomiot puheenvuorojen määristä ja sävyistä tukevatkin tulkintaani, jonka mukaan puolueet voidaan ryhmitellä sen mukaan, miten ne suhteutuvat eri pyhiin järjestyksiin.

LOPUKSI

Artikkelini löydösten mukaan kristinuskoon ovat 2000- ja 2010 -luvulla viitanneet suhteellisesti eniten kristillisdemokraatit, perussuomalaiset ja vihreät. Muiden puolueiden väliset erot olivat melko pieniä. Tämä tukee aikaisemmin esitettyä havaintoa siitä, että historiallinen uskontonäkemyksiin liittyvä ero oikeiston ja va-

semmistön välillä ei ole nykyistä politiikkaa erityisen hyvin leimaava piirre. Kun kristinuskoon viitataan, viittaustapa on yleensä myönteinen tai vähintäänkin neutraali, ja vain harvoin kielteinen. Puheenvuorojen sisällöllinen tarkastelu osoittaa, että ero konservatiivista ja liberaalia kristinuskoviittailua hyödyntävien puolueiden välillä on selkeämpi, kuin perinteinen oikeisto/vasemmisto -jako. Tätä konservatiivisen painotuksen ja liberaalin ajattelun välistä eroa on hyödyllistä jäsentää teoretisoimalla se kahden erilaisen pyhän järjestyksen – siis yhteiskuntaa ja moraalista todellisuutta koskevan kokonaisnäkemyksen – väliseksi eroksi.

Kristinuskon viittaavat puheenvuorot ovat eduskunnassa harvinaisia: tarkastelujaksolla pidettiin yhteensä 193 990 täysistuntopuheenvuoroa. Tämän artikkelin koodaustapaa käyttäen näistä vain 622 eli 0,32 % viittasi kristinuskoon. Muihin uskontoihin viitataan tätäkin vähemmän. Uskontoon viittaava puhe ei siis ole eduskunnassa määrällisesti suuri ilmiö.

Toisaalta uskonto on kuitenkin yleisesti merkittävä keskustelunaihe. Uskonnon näkyvyyden määrä mediassa on ollut kasvusuuntaista, ja kansanedustajien erityisen uskonnolliselta kuulostaviin puheenvuoroihin kiinnitetään herkästi huomiota.⁴² Jos eduskuntaan tuodaan ehdotuksia, jotka joidenkin edustajien mielestä rikkovat heidän hyvänä pitämäänsä kristillistä tai sekulaaria pyhää järjestystä, ne nostattavat helposti pitkittyneen ja intensiivisen keskustelun. Tällaiset aiheet liittyvät tavallisesti esimerkiksi sukupuolieroon ja siihen kytkeytyvään avioliitto- ja perheinstituutioon, seksuaalisuuteen, lisääntymiseen, sekä uskonnollisen ja maallisen väliseen rajanvetoon, joka ilmenee esimerkiksi uskonnonvapautta ja kirkon ja valtion suhdetta koskevissa keskusteluissa.

FT Tuomas Äystö (tjayst@utu.fi) toimii tutkijana Turun yliopiston uskontotieteen oppiaineessa.

KIRJALLISUUS

- Anttonen, Veikko (2000). The Sacred. Russell T. McCutcheon & Willi Braun (eds.), *Guide to the Study of Religion*. London & New York: Cassell, 271–282.
- Anttonen, Veikko (2010). *Uskontotieteen maastot ja kartat*. Helsinki: SKS.
- Berger, Peter (1967). *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York: Anchor Books.
- Borg, Sami & Elina Kestilä-Kekkonen & Jussi Westinen (2015). *Demokratiaindikaattorit*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Charpentier, Sari (2001). Pyhä, sukupuoli ja heteronormatiivisuus: sukupuolten pyhä järjestys lesbo- ja homoliittokeskustelussa. *Naistutkimus* 1, 4–15.
- Dobson, James E. (2015). Can an Algorithm be Disturbed? Machine Learning, Intrinsic Criticism, and the Digital Humanities. *College Literature: A Journal of Critical Literary Studies* 42(4), 543–564. DOI: 10.1353/lit.2015.0037.
- Durkheim, Émile (1980/1912). *Uskontoelämän alkeismuodot: Australialainen toteemijärjestelmä*. Suomentanut Seppo Randell. Helsinki: Tammi.
- Eriksson, Lise (2019). Intersections between Biopolitics and Religion: Cases of Politicisation of Religion in Finland and Norway. *Nordic Journal of Religion and Society* 32(1), 40–54. DOI: 10.18261/issn. 1890-7008-2019-01-03.
- Hiilamo, Heikki (2010). Laman uhrien auttaminen diakoniatyössä 1990-luvulla. *Diakonian tutkimus* 1, 7–26.
- Hjelm, Titus (2014). National piety: Religious equality, freedom of religion and national identity in Finnish political discourse. *Religion* 44(1), 28–45. DOI: 10.1080/0048721X.2013.857366.
- Huhta, Ilkka (2009). *Kirkko ja 1918*. Ilkka Huhta (toim.), *Sisällissota 1918 ja kirkko*. Suomen kirk-

41 Mickelsson 2007, 210–211; Soikkanen 2005.

42 Taira 2019.

- kohistoriallisen seuran toimituksia 212. Helsinki: SKHS, 7–14.
- Huhta, Ilkka (2013). Suomen luterilainen kirkko ja julkisen keskustelun murros 1960-luvulla. *Media & viestintä* 36(2), 68–85. DOI: 10.23983/mv.62282.
- Jalovaara, Ville (2013). Kirkko, valtio ja SDP. *Teologinen Aikakauskirja* 118(2), 99–111.
- Kanckos, Lise (2012). *Barnets bäst i politikens främsta rum: Finlands riksdags debatt om assisterad befruktning*. Turku: Åbo Akademi.
- Koivula, Aki (2019). *The Choice is Yours But It Is Politically Tinged: The Social Correlates of Political Party Preferences in Finland*. Väitöskirja. Turun yliopisto.
- Lövheim, Mia & Jonas Lindberg & Pål Ketil Botvar & Henrik Reintoft Christensen & Kati Niemelä & Anders Bäckström (2018). Religion on the Political Agenda. Inger Furseth (ed.), *Religious Complexity in the Public Sphere: Comparing Nordic Countries*. London: Palgrave Macmillan, 137–191.
- Mahlamäki, Tiina (2008). Ydinperheen rajoja määrittelemässä. Kansanedustajien keskusteluja hedelmöityshoitolaista. Tiina Mahlamäki & Ilkka Pyysiäinen & Teemu Taira (toim.), *Pyhä: Raja, kielto ja arvo kansanomaisessa uskonnossa*. Helsinki: SKS, 226–252.
- Mickelsson, Rauli (2007). *Suomen puolueet. Historia, muutos ja nykypäivä*. Tampere: Vastapaino.
- Mykkänen, Juri (2012). Uskonto ja äänestäminen. Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 292–309.
- Paden, William E. (1999). Sacrality and Worldmaking: New Categorical Perspectives. *Approaching Religion* 17(1), 165–180. DOI: 10.30674/scripta.67251.
- Paden, William E. (2000). Sacred Order. *Method and Theory in the Study of Religion* 12(1), 207–225. DOI: 10.1163/157006800X00120.
- Pekonen, Kyösti (2008). Two Versions of Representative Talk in Finnish Parliament. Suvi Soininen & Tapani Turkka (eds.), *The Parliamentary Style of Politics*. Helsinki, Valtiotieteellinen yhdistys, 208–227.
- Seppo, Juha (2003). *Uskonnonvapaus 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Edita.
- Soikkanen, Timo (2005). Suomen puoluekartta. Aino Wuolijoki et al. (toim.), *Aino: Suuri Suomen kartasto*. Vantaa: Genimap.
- Taira, Teemu (2019). From Lutheran Dominance to Diversity: Religion in Finnish Newspapers 1946–2018. *Temenos* 55(2), 225–247. DOI: 10.33356/temenos.87827.
- Taira, Teemu (2014). Uskonto suomalaisissa sanomalehdissä tavallisena päivänä. *Uskonnotutkija* 2, 1–26.
- Tervonen, Miika (2014). Historiankirjoitus ja myytti yhden kulttuurin Suomesta. Pirjo Markkola & Hanna Snellman & Ann-Catrin Östman (toim.), *Kotiseutu ja kansakunta: Miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Helsinki: SKS, 137–162.
- Tietäväinen, Ville (2015). Uskokoon ken haluaa. *Helsingin Sanomat* 17.5.2015.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turunen, Joonas (2019). Varapuhemies Haatainen sai tarpeekseen täysistuntojen karkeasta puhetyylistä – näin kommentoivat puhemieskollegat. *Helsingin Sanomat* 27.10.2019.
- Westinen, Jussi (2015). *Cleavages in Contemporary Finland: A Study on Party-Voter Ties*. Turku: Åbo Akademi.
- Westinen, Jussi (2016). Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Kimmo Grönlund & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Äystö, Tuomas (2017a). The Sacred Orders of the Finnish Political Discourse on the Revision of the Blasphemy Law. *Numen* 64(2–3), 294–321. DOI: 10.1163/15685276-12341463.
- Äystö, Tuomas (2017b). Insulting the Sacred in a Multicultural Society: The Conviction of Jussi Halla-aho Under the Finnish Religious Insult Section. *Culture and Religion* 18(3), 191–211. DOI: 10.1080/14755610.2017.1365736.